

והגית בו יומם ולילה

חיוב לימוד התורה הנלמד מיהושע

בלב נאום החיזוק מצווה ה' את יהושע על התורה ועל ספר התורה:

רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאול למען תשכיל בכל אשר תלה. לא ימוש ספר התורה הזה מפיה והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל.

פסוקים אלו מקבילים לציווי שהצטווה המלך בספר דברים:

והייתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלהיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשותם. לבבתי רום לבבו מאחיו ולבבתי סור מן המצוה ימין ושמאול למען יאריה ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. (יז, יט-כ)

ספר יהושע	פרשת המלך
אל תסור ממנו ימין ושמאול	(לבבתי רום לבבו מאחיו) ולבבתי סור מן המצוה ימין ושמאול
כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל	למען יאריה ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל
לא ימוש ספר התורה הזה מפיה והגית בו יומם ולילה	והייתה עמו וקרא בו כל ימי חייו
לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי... למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו	למען ילמד ליראה את ה' אלהיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשותם

מהפסוק לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה לומדת הגמרא במנחות (צט, ב) שמצוות תלמוד תורה חלה על כל אדם מישראל. לכאורה זהו פלא עצום, הרי דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינו ואיך ניתן להוציא מדברי הנביא מצוות עשה מהתורה? עוד קשה, הרי מצווה זו נאמרה כאן ליהושע לבדו מדין מלך, כפי שרואים מהקבלת הציווי כאן לציווי שהצטווה בו המלך, ומהיכתי תיתי לפרש שחיוב זה מוטל על כל ישראל?

בהלכות מלכים (ג, ו) כתב הרמב"ם:

על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו, שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו.

'לבו הוא לב כל קהל ישראל' - המלך הוא המנהיג ומתווה הדרך לטוב ולמוטב. לאורך ספר מלכים, כשהיה מלך צדיק גם העם הלכו בדרך ישרה, וכשהמלך הרשיע, גם העם חטאו בעקבותיו. נראה שבשל כך הטילה התורה את מצוות הדבקות בתורה על המלך. כאשר עם ישראל מונהג על ידי מלך, הדרך לדבק את לב כל קהל בתורה הוא על ידו, וכלשון הרמב"ם - 'לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם'.

לעומת זאת חז"ל עוסקים בזמן שבו המלכות כבר בטלה, במצב אשר כל אדם הוא מלך לעצמו. ומתוך הבנתם העמוקה במהות המצוה אמרו כי מעתה היא מוטלת על כל אדם מישראל. כדי שיחיה האדם על פי התורה, צריך הוא בעצמו להיות דבק בה ולהגות בה יומם ולילה. ומכאן יצא המהלך החדש שבו תלמידי החכמים המוכתרים בכתר התורה הם הנקראים מלכים - "מאן מלכי רבנן". הם אלו שנושאים את תפקיד המלך להנהיג ולהדריך את הציבור בדרך התורה.

המקור לכך שמצוות ת"ת חלה על כל יחיד

הפסוק שמלמד את הרחבת המצווה מהמלך לכל העם הוא הפסוק ביהושע, ולא בכדי. כפי שהקדמנו לעיל בהקדמה לנביאים, האזהרה על התורה האמורה כאן בפתיחת הנביאים, לשמור לעשות ככל התורה אשר צונו משה עבדי, מוקשת לאמור בסיומם ע"י מלאכי: זכרו תורת משה עבדי. שני פסוקים אלו מורים יחד כי הנביאים הם המשך ההתוועדות וקבלת התורה. לכן בתחילתם ובסיומם יש אזהרה על תורת משה. אמנם חילוק יסודי יש בין הפתיחה לסיום. בפתיחה, בספר יהושע, האזהרה מיוחדת היא למנהיג והיא מופיעה כחלק ממעבר שרביט ההנהגה ממשה ליהושע. אולם בסיום הנביאים, בספר מלאכי, הוא מטיל על כל אחד ואחד להיות כמלך ישראל ולקרוא בתורת ה' כל ימי חייו. הטעם

לכך הוא שבזמן מלאכי עוברים ישראל מתקופת הנביאים לתקופת תורה שבעל פה. לכן עקרון ההמשכיות של תורת משה, שבפתיחת הנביאים נאמר ליהושע בפני עצמו, מוסב על ידי מלאכי לכלל ישראל כולו.

נמצא דבר נפלא. ספרי הנביאים נפתחים בציווי ליהושע להגות בתורה מדין מלך, ומסתיימים בציווי דומה על כל ישראל. כך מפרשים ספרי הנביאים את מצוות ספר התורה שבפרשת שופטים באופן חדש. יהושע ומלאכי מלמדים יחד שבמהותה אין מצוות ת"ת בלעדית למלך. עניינה הוא שההתוועדות מוכרחת להתקיים, בתקופה שיש מלך - על ידי מלך, ובתקופה שאין - על ידי כל אדם מ"שאל".

מעתה יתבאר היטב כיצד למדו חז"ל את חיוב מצוות תלמוד תורה מהפסוק האמור כאן לגבי יהושע. מקורם הראשוני אינו מדברי קבלה. שורש החיוב הוא בציווי המפורש בפרשת המלך. בפשטות, הפתיחה ליהושע היא המשך ישיר לחיוב על המלך, אולם מהסיום של 'מלאכי' יש ללמוד שגם הפתיחה של 'יהושע' עוסקת באופן עקרוני בחיוב של כל יחיד. הפנייה ליהושע היא רק משום שבהינתן מלך, הפקידה אותו התורה על ההתוועדות, שכן ליבו הוא לב כל קהל ישראל, אך במהות מצוות ת"ת היא חוב גמור המוטל על כל אדם מ"שאל. לפיכך חז"ל, שחיים במציאות שאין בה מלך, ממשיכים את הקו המבואר במלאכי ומחילים את החיוב על כל אחד כמלך.

זהו לא המקור היחיד. במזמור הראשון בתהלים (שאוֹלִי הוּא גַם הַפְּתִיחָה לַכְּתוּבִים) נאמרה הלשון וּבִתְוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה, בהקבלה לאמור כאן ביהושע וְהָיְתָה בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה. ספר תהלים הוא ספר עמידת היחיד לפני ה', והוא לוקח את החיוב האמור ביהושע לגבי המנהיג ומפנה אותו אל כל יחיד ויחיד. אך אין זה שינוי אלא פירוש. כל עוד המנהיג עומד בין ישראל ובין ה', הוא זה שספר התורה לא מש מפיו, אבל משעה שמתחדשת עמידתו של היחיד מול ה', משבח ספר תהלים כל איש ואיש שהוגה בתורה יומם ולילה. אם כן, הרי לנו מקור נוסף המפרש את הפסוק ביהושע כחיוב כללי, וגם ממנו יתד ופינה להחלת מצוות ת"ת על כל אדם מ"שאל.

פרויקט כתיבת שיעורי הנביאים
בהשתדלות ידידנו היקר, צורבא מרבנן

הרה"ח ר' **יואל לפקוביץ** שליט"א

רב פעלים לתורה ולתעודה
מעמודי התווך ומיוזמיה של החבורה
המתכנסת מדי שבוע ללימוד נ"ך

זכות התורה תעמוד לו ולכל בני ביתו
לאורך ימים ושנות חיים
ויזכה לראות בנים ובני בנים
עוסקים בתורה ובמצוות

לתגובות הערות,
ולהצטרפות לרשימת תפוצה לקבלת העלון
ומאמרים שבועיים:
shiurimholzman@gmail.com
052-761-5923

נערך על ידי: הרב דב קינרייך
עיצוב ועימוד: ארי' יארמיש